

KUNGS - BARKARÖ KYRKA

Kungs - Barkarö prästgård 1:2, Kungs - Barkarö församling, Kungsörs kommun,
Västmanlands län

BESKRIVNING

Kyrkomiljön

Kungs – Barkarö är en liten socken i låglänt åkerbygd, vars odlingsmarker delvis torrlagts genom invallning. I nord-sydlig riktning går Jägaråsen. Enda byn finns vid kyrkan; annars har större gods dominerat.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården är anlagd i en svag östsluttning och omgärdas av en bogårdsmur i kallmurade förband. I de två muröppningarna sitter svartmålade järngrindar från 1865. Vid infarten från söder finns en faluröd ekonomibyggnad från 1800-talet. Innanför muren finns en krans av gamla lövträd och en bred grusad gång.

Kyrkogårdens sydöstra del, med Köpingskomplexet i bakgrunden

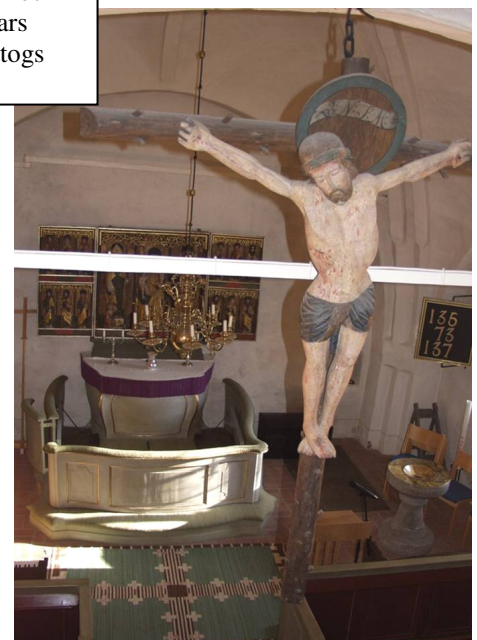
Kungs – Barkarö kyrka har ett litet långhus med kor under brutet, spåntäckt tak, samt på norra sidan en sakristia med spåntäckt sadeltak och hög plåtklädd skorsten. Murverken består av stor gråsten, samt tegel i muröppningarna. Fasaderna har spritputsats relativt tunt med KC-
bruk, med krossgrus som ballast, samt avfärgats med vit cementfärg. Ankarslutar och sammanhållande stångjärn är målade med svart oljefärg. På södra sidan finns en liten rundbågig fönsteröppning och på den norra en bredare, stickbågig. Fönsterbågarna har blyinfattat nyantikglas. I anslutning till västra gaveln är ett högt, spetsigt klocktorn i trä, klätt med tjärstrukna spån.

Södra långsidan och östra gaveln, vars korfönster bortogs 1952.

Kyrkorummet är täckt med två stjärnvalv och väggar som avfärgats med gråvit kalkfärg. Längst upp i valven finns dekorationer av medeltida ursprung, frilagda på nytt och restaurerade 1952. Från samma år är nuvarande slutna bänkinredning på fernissade brädgolv och tegelgolven i gångar och kor.

Altare och altarring är utförda 1774 i rokokostil. På altaret är ett altarskåp från omkring 1500 uppställt, troligen lokalt

tillverkat med altarskåpet i Köpings kyrka som förlaga. Ett förhållandevis stort triumfkrucifix från 1350-talet har placerats centralt över kyrkorummet.

På läktaren i väster finns ett orgelverk, vars äldsta delar tillika med fasaden tillverkades 1785 av Olof Svan. Dess snickerier är färgsatta i en blågrön nyans och patinerade.

En smal passage från koret leder till den lilla sakristian i norr, några steg nedanför. Möbleringen är gammal och i nordväst finns en öppen eldstad med järnhäll bevarad.

Sakristians öppna eldstad med järnhäll från 1760-talet och i fönstret ett andaktsaltare, iordningställt 1971.

Kort historik

Förmodligen uppfördes Kungs - Barkarö kyrka omkring 1300. Den bestod av kyrkorum och kor under samma tak, medan sakristia länge saknades. Gråstensväggarnas utsidor hade från början sannolikt brett utstrukna fogar, men var för övrigt oputsade. I östra gaveln fanns ett kopplat fönster. Kyrkorummet täcktes först av ett trätak, men under senare hälften av 1400-talet slogs nuvarande stjärnvalv med halvstensstrålar och ganska sparsam målningsdekoration. Anskaffandet av ett altarskåp omkring 1500 ingick kanske i en nyinredning sedan valvslagningen fullbordats.

Någon gång på 1500-talet tillbyggdes ett vapenhus och omkring 1600 det resliga klocktornet i trä på västra gaveln. Den alltjämt befintliga predikstolen har daterats till omkring 1650. Under senare hälften av 1600-talet inkom kollektmedel från andra församlingar för att kunna göra nödvändiga reparationer.

Då Olof Grau avtecknade kyrkan på 1750-talet fanns ännu ingen sakristia utbyggd.

På 1730-talet hade återigen stora reparationsbehov uppstått och hos domkapitlet begärdes på nytt kollektmedel. En genomgripande upprustning kom

till stånd på 1760-talet, då valven och gavlarnas murar lagades, varvid förmodligen nuvarande sammanbindningsjärn blev infästa. Sakristia blev tillbyggd mot norr, delvis med syftet att tjäna som stödmur åt långhusets norra vägg. Samtidigt

upptogs förmodligen norrsidans fönsteröppning. Kyrkorummets valv och väggar vitlimmades. Därefter nyinreddes kyrkorummet, varvid altare och altarring i rokokostil tillkom.

Från Gunnilbo kyrka köptes 1875 en begagnad orgel, byggd av Olof Svan 1785. Återuppsättningen gjordes av organisten/orgelbyggaren A P Halldén från grannförsamlingen Munktorp. På 1880-talet fick kyrkan uppvärmning, i form av en vedeldad järnkamin, vilket medförde att predikstolen måste flyttas så att den kom intill östra gaveln, norr om altaret. En mer radikal förnyelse följde 1897, då dittillsvarande slutna bänkkvarter ersattes med öppna bänkrader som smyckades med snidade gavlar. Brädgolvet under bänkarna reparerades.

Altare och predikstol övermålades med vit oljefärg och förgylldes. Till större delen nytt orgelverk byggdes med bibehållande av den tidigare orgelfasaden. Kyrkorummets väggar ommålades 1916, varvid de indelades i ett nedre fält målat med blå oljefärg. Ovanför detta fält och längs fönsteröppningarna anbringades en målad bård av slingor och rankor.

Kyrkorummets senaste stora förnyelse skedde 1952, efter handlingar upprättade av Sven Brandel och vidare bearbetade av Sven Axel Söderholm. Då miste väggarna 1916 års fältindelning och dekorationsmålningar och blev enhetligt kalkavfärgade i en bruten vit nyans. Valven kalkavfärgades likadant, men längst upp spårades rester av medeltida målningar som restaurerades. Kraftiga undergolv av betong göts och på dessa lades tegel i koret, mitt- och sidogångarna. 1897 års öppna bänkrader ersattes med en sluten och glesare bänkinredning på nylagda brädgolv. Kopplade fönster insattes, de yttre bågarna med blyinfattat glas. Korfönstret borttogs, öppningen igenmurades och i altaret placerades åter ett altarskåp från 1500-talet, som varit deponerat i museum i Västerås. Predikstolen flyttades till sin forna plats invid sakristidörren, sedan 1800-talets kyrkkamin borttagits. Senare övermålningar borttogs från altaruppsats och predikstol och en mer ursprunglig färgsättning i ockragult/grön umbra återskapades. Orgelfasaden ommålades i mer blågrön ton. Elektrisk värme installerades.

Fasaderna fick nuvarande utseende vid renovering 1966, då putsning skedde med KC-puts och vit avfärgning. De sammanhållande järnen runt sydöstra hörnet, tidigare i samma färg som fasadputsen, markerades nu med svart oljefärg. Sakristian fick ny skåpinredning och fönster med blyinfattat nyantikglas vid förnyelse 1971. Dessutom lagades dess eldstad och tegelgolv. Vid stor omläggning 1990 ersattes yttertaket sågade spån från 1952 med spjälkade. Rötskadade delar i takets bärande delar och panel blev också utbytta.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

Kungs – Barkarö är stiftets minsta kyrka av medeltida ursprung. Bevarade från början är de yttre murarna, som i östra gaveln bär spår efter ett kopplat korfönster. Från 1350-talet är kyrkorummets dominerande triumfkrucifix. De två stjärnvalven slogs under senare hälften av 1400-talet och har målningsdekorationer från denna tid. Befintligt altarskåp anskaffades efter att valvslagningen skett.

Klocktornet i trä har daterats till 1600 eller decennierna dessförinnan. På 1760-talet tillbyggdes sakristian och murarna fick sina omfattande järnförstärkningar. Altare och altarring i rokokostil insattes 1774. Orgeln från 1785 stod först i Gunnilbo kyrka och har ombyggts flera gånger, men dess fasad är i stort sett den ursprungliga.

De kopplade fönstren, tegelgolven och den slutna bänkinredningen tillkom vid en omgestaltning 1952, ledd av arkitekt S A Söderholm. Inredningssnickerierna är sedan dess hållna i grå nyanser, vilka hänför sig till 1700-talet. Det medeltida altarskåpet återuppsattes och för att komma mer till sin rätt blev korfönstret igenmurat, en åtgärd som kan ifrågasättas med tanke på att kyrkan förmodligen hade haft korfönster alltsedan den byggdes.

Sakristian genomgick förnyelse 1952 och 1971, men har till väsentlig del behållit sitt ursprungliga 1700-talsutseende.

Kyrkans fasader fick sitt nuvarande utseende vid renovering 1966, då ankarslutar och sammanhållande stångjärn markerades med svart oljefärg. Tornets och yttertakens spjälkade spån, av äldre typ, blev lagda 1990.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Kyrkans medeltida murverk är av omistligt värde, liksom bevarade kalkmålningar interiört
- Altarskåpet och triumfkrucifixet är medeltida, omistliga inventarier av stor betydelse för kyrkorummet
- Värdefulla är även altare, altarring och orgelfasaden från senare hälften av 1700-talet
- Klocktornet i trä är ett av stiftets äldsta och numera ovanligt. I Västerås stift finns sådana bara kvar på bara Kungs – Barkarö och Malma kyrkor.
- Tornets lillklocka från 1250 är sannolikt den äldsta i stiftet.
- I förrådshuset söder om kyrkan förvaras borttagna byggnads- och inredningsdetaljer, bland annat korfönstret som satt i östra gaveln fram till 1952.
- Vid framtida större upprustning bör ett återställande av korfönstret övervägas. Till saken hör att kyrkan sannolikt haft korfönster från det att den uppfördes fram till 1952.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Riksantikvarieämbetets antikvarisk-topografiska arkiv (ATA) och Vitterhetsakademins bibliotek (VB):

- Ihrfors, Eric: Westmannia sacra, handskrift färdigställd 1899-1902, baserad på församlingsarkivens handlingar från äldsta tid fram till omkring 1900
- Samuel Gagnerus resa, handskrift färdigställd 1767

Kung Karls kyrkliga samfällighets arkiv (KKS):

- O I a: 3; Utgiftssammanställning 31/12-1897, Program 18/9-1970

Västerås stifts arkiv (VS):

- Västerås domkapitel E IV a; 43 a, visitation 1754
- Västerås domkapitel E IV b; 54, visitation 1852
- Västerås domkapitel E IV b; 54, visitation 1878
- Västerås domkapitel F III a; 17, biskopsvisitation 1728
- Västerås domkapitel F III a; 22, biskopsvisitation 1767
- Västerås domkapitel F III a; 34, biskopsvisitation 1852
- Västerås domkapitel F III a; 37, biskopsvisitation 1886
- Västerås domkapitel F III a; 39, biskopsvisitation 5-6/9 1895
- Västerås domkapitel F III a; 40, biskopsvisitation 20-21/5 1905

Västmanlands läns museums arkiv (VLM):

Antikvariskt intyg 1990-12-18, antikvarisk kontrollrapport dnr 98: 398-316

Litteratur

Boëthius, Gerda: De tegelornrade gråstenskyrkorna i norra Svealand. Uppsala 1921

Boström, Erik: Medeltida kalkmålningar i Västmanlands län – en inventering

/Västmanlands museums årsskrift nr 62 - Västerås 1984, s 7-132/

Ekström: Västerås stifts herdaminne, del 1:2; Återstående församlingar – Västerås 1949

Grau, Olof: Beskrivning öfver Vestmanland, utgiven 1754, i ny upplaga utgiven av

Västmanlands läns tidning 1904

Gundberg, Ingemar: Kungs-Barkarö kyrka/*Julbok för Västerås stift 48 (1953) s 184-188/*

Inventarium över svenska orglar, 1990: 1 - Västerås stift & Karlstads stift, redigerad av Tore

Johansson – Förlag svenska orglar 1990

Sjögren, Josef: Orgelverken i Västerås stift – En historisk översikt 1952, Nordiska

museet/Stockholm 1952

Övriga uppgifter

Inventeringsperiod: 2005-03

Fältinventering och digitalfoton: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Rolf Hammarskiöld, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Färdigställd: 2005-05-18

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1250	Specifika inventarier – dopfont och kyrkklocka	Lillklockan och dopfunten härstammar från denna tid		Ekström, s 213
1300 (ca)	Nybyggnad	Kyrkan uppfördes. Den omfattade kyrkorum med kor under samma tak, samt sakristia utbyggd mot norr. Gråstensväggarnas utsidor hade från början sannolikt brett utstrukna fogar, men var för övrigt oputsade. I östra gaveln fanns ett trekopplat fönster. Kyrkorummet var täckt med ett trätak.		ATA: Rapport av Sven Brandel i november 1926 Boëthius, s 151 Ekström, s 213
1350-talet	Specifika inventarier	Triumfkrucifixet tillverkades		
1360	Äldre kulturhistorisk inventering	Kungs – Barkarö tycks på ett tidigt stadium ha blivit annexkyrka till Köping; då ärkedjåknen Ringvid i Uppsala skrev testamente den 15/10-1360 hade Köping och ”Biorkarna” gemensam kyrkoherde.		Ekström, s 214
1450-1500	Valvslagning Arkitekturbunden utsmyckning – måleri, interiör	Två stjärnvalv med halvstensstrålar slogs över kyrkorummet. De dekorerades sparsamt med rött och gult på slutstenar och ribbornas formstenar. I korvalvet fick de större formstenarna i norr och söder dessutom gula stjärnor.		Boëthius, s 151 Boström, s 64
1500-talets början	Specifika inventarier – altarskåp	Altarskåpet har daterats till denna tid. Det består av corpus och två dörrar och antas vara ett inhemskt arbete, vars förlaga varit altarskåpet i Köpings kyrka.		Ekström, s 213 Gundberg, s 185
1529	Specifika inventarier – kyrkklockor	Storklockan göts		Inskription i klockan
1580-t		Kyrkan var förfallen och församlingen begärde tionde för att kunna reparera den		Ekström s 214
1550-1600	Nybyggnad – torn och vapenhus	Tornet uppfördes. Vapenhus tillbyggdes		Bärgslagsbladet 29/8 1927
1650 (ca)	Fast inredning – predikstol	Predikstolen har daterats till denna tid		Bärgslagsbladet 29/8 1927
1671-73		Kollekter från andra församlingar inkom inför reparation av Kungs-Barkarö kyrka.		ATA: Ihrfors, s 1197-1198
1737		Kyrkan var i stort behov av reparationer och därför inkom ett brev till domkapitlet med anhållan om kollektmedel till reparationer.		E IV a: 43 a, brev uppläst 24/5-1737
1754	Äldre kulturhistorisk inventering	Olof Grau tecknade av kyrkan och beskrev ”den är ganska liten och är byggd allt upp till taklaget med idel grov och ofantligt stor gråsten”.		Gräu, s

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1760-t	Nybyggnad – sakristia Rivning Ändring/ombyggnad – stomme Vård/underhåll – interiör Specifika inventarier – kyrkklocka	Kyrkan genomgick större upprustning: <ul style="list-style-type: none"> Sakristian tillbyggdes på kyrkans norra sida, med bisyftet att tjäna som stödmur för kyrkans norra vägg. Vapenhuset borttogs (antagligen, finns inte längre omnämnt i 1830 års inventering) Valven lagades Gavlarna lagades, varvid förmodligen nuvarande sammanbindningsjärn blev infästa Yttertakets lagades Kyrkorummets valv och väggar vitlimmades Storklockan göts om. 		VB: Gagnerus resa 1766-67, s 76 VS: F III a; 22, Visitation 1767 ATA: Ihrfors, s 1203 Inskription i klockan
1774	Fast inredning – altarpupsats	Nuvarande altare och altarring i rokokostil tillkom		VS: F III A; 31, inventarium 1806
1784	Vård/underhåll – exteriör	Tornet spånslogs av ryttaren Petter Forsberg	Ryttare Petter Forsberg	ATA: Ihrfors, s 1203 & 1948
1838	Fast inredning – orgel	Ett orgelverk skänktes till kyrkan av nämndeman Lars Olsson. Det uppgavs komma från Kolbäckskyrka		Sjögren, s 121
1865		Dubbla järngrindar sattes i kyrkogårdsmurens två öppningar.		VS: E IV A, Visitation 1878
1866		Kungs – Barkarö upphörde vara annexförsamling till Köping och bildade eget pastorat, enligt kunglig majestäts nådiga resolution den 9/11 1866		VS: E IV b: 54, Inventarium 1868
1875	Fast inredning – orgel, orgelfasad	En begagnad orgel från inköptes från Gunnilbo kyrka. Den var byggd 1785 av Olof Svan. Vid uppsättningen i Kungs - Barkarö blev den ombyggd av organist A P Halldén från Munktorp	Olof Svan (A P Halldén, Munktorp)	Sjögren, s 121
1882	Vård/underhåll – exteriör	Kyrktakets södra fall fick ny spåntäckning som tjärades		VS: F III a; 37, Biskopsvisitation 1886
1884	Vård/underhåll – exteriör	Kyrkans tak tjärströks på nytt		VS: F III a; 37, Biskopsvisitation 1886
1886-1895	Vård/underhåll – exteriör Vård/underhåll – interiör Teknisk installation – värme	<ul style="list-style-type: none"> Yttertakets övre del plåttäcktes och plåtskorstenar blev uppsatta. Framför ingången göts trappa av cement. Dåvarande sluten bänkinredning och läktarbarriär ommålades, liksom skåpen i sakristian. Innerdörr försågs med stängningsfjäder och kanterna fodrades med tyg Predikstolen flyttades intill östra gaveln En kamin installeras i nordöstra hörnet, där predikstolen stått. 		VS: F III a; 39, biskopsvisitation 5-6/9-1895
1896	Ritning godkänd/bygglov	Ritningar till nya bänkar upprättades. Efter vissa ändringar av Överintendentensämbetets arkitekt Erik Josefsson blev ritningarna i nåder gillade den 25/9 1896. Bänkarna fick pilasterprydda gavlar och kröntes med dekorativa överstycken. Former från predikstolen togs upp.	Okänd, justeringar gjorda av Erik Josefsson	RA: Ö I Ä huvudarkivet D II bb: 5 Kungs-Barkarö K 134, F II aab: Volym 23 1896-97

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1897	Ändring/ ombyggnad – interiör Fast inredning – bänkinredning Ändring - ombyggnad, golv	Större förnyelse av kyrkorummet pågick februari-juni 1897; <ul style="list-style-type: none"> • Öppen bänkinredning med snidade gavlar insattes • Brädgolvet under bänkarna reparerades • Cementgolv göts i gångar och kor • Altare och predikstol övermålades med vit kulör. • Nytt orgelverk byggdes med bibehållande av den tidigare orgelfasaden. • Kaminens rökrör av plåt ersattes med gjutjärnsrör Fotografier visar att kyrkans fasader vid denna tid var avfärgad i en mörkare nyans (gul?) än idag.	Byggmästare P E Asplund Orgelbyggare G A Setterquist, Örebro	ATA: Fotografier KKS O I a: 3 Debet räkningar 31/12-1897 VS: F III a; 40, Biskopsvisitation 20-21/5-1905 Sjögren, s 122
1916	Arkitekturbunden utsmyckning – måleri, interiör	Vid inre renovering blev kyrkorummets väggar nedtill målade med oljefärg i blå ton. Ovanför detta fält och längs fönsteröppningarna anbringades en målad bård av slingor och rankor. Altare, altarring och predikstol ommålades i blått och vitt (Arbetet utfördes utan kontakt med Överintendentämbetet) Vid biskopsvisitation samma år uttalades att det medeltida altarskåpet, då förvarat i en bod, borde renoveras och åter ställas upp i kyrkan.		ATA: Foto Gerda Boëthius 1917 VS: E IV b; 54, Protokoll fört vid biskopsvisitation den 9-10/9-1916 KKS: PM skriven av Sven Brandel i november 1926
1936		Tornet försågs med ny tupp.		Årtal i tuppen
1952	Arkitekturbunden utsmyckning – måleri, interiör Ändring - ombyggnad, golv Specifika inventarier – altarskåp Teknisk installation – värme Ändring/ombyggnad - fönster	Inre förnyelse: <ul style="list-style-type: none"> • Kyrkorummets valv och väggar vitlimmades. • Kyrkorummets cementgolv täcktes med tegel i koret, mitt- och sidogångarna. • Ny sluten och glesare bänkinredning insattes på nylagda brädgolv. • Korfönstret sattes igen och i altaret placerades åter ett altarskåp från 1500-talet, som varit deponerat i museum i Västerås. • Predikstolen flyttades till sin forna plats invid sakristidörren, sedan 1800-talets kyrkkamin borttagits. Den frilades från senare övermålning och dess ursprungliga färgsättning från 1600-talet återställdes. • Till predikstolen nyttillverkades trappräcke och delar av ljudtak • Altaret och altarringen i rokoko återfick också en mer ursprunglig färgställning (grågrön gul oljefärg) • Orgelfasaden ommålades i blågrön ton • Valvens medeltida dekormålningar frilades och restaurerades • Elektrisk värme installerades • Elektrisk belysning installerades – lampetter på långväggarna 	Arkitekterna Sven Brandel (1926) och Sven Axel Söderholm (kompletterande handlingar 1948) Byggmästare Hjalmar Törnkvist, Kungsör Kolbäcks snickerifabrik Konservator Torsten Hjelm AB Sigfrid Anderssons elaffär, Västerås	Boström, s 64 Gundberg, s 184- 188 ATA: Konserveringsrap- port ink 13/3 1953
1954		Tuppen på kyrktornet förgylldes på nytt.		VLT 1954-07-07

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1966	Vård/underhåll – exteriör	Yttre renovering: <ul style="list-style-type: none"> • Kyrkans fasader lagades och fick då nuvarande stänkpuds • Förstärkande järn runt muren i sydost frilades och målades med svart oljefärg. 	Jano byggservice, Byggmästare Gustaf Jansson	VLT 1966-08-31, 1966-10-17 KKS: Besiktningssintyg 1966-08-30
1971	Ändring/ombyggnad	Sakristian genomgick inre förnyelse: <ul style="list-style-type: none"> • Nytt skåp för textilförvaring insattes • Tegelgolvet lagades i södra delen • Den öppna eldstaden renoverades • Nytt fönster med blyinfattat antikglas insattes • Andaktsaltare iordningställdes i fönstret 	Arkitekt Börje Ryström Byggmästare Ragnar Wikerståhl	KKS: Program 1970-09-18 Ritningar 1971- 03-10, Faktura
1970-t	Fast inredning - orgel	Orgelverket omdisponerades		Inventarium, s 13
1984	Vård/underhåll – exteriör	Långhusets och tornets spåntak tjärades. Kyrkorummets väggar rengjordes med gomma pane		Bärgslagsbladet 1984-02-10 & 1984-07-10
1990	Vård/underhåll – exteriör	Vid stor omläggning ersattes yttertaket sågade spån från 1952 med spjälkade. Rötskadade delar i takets bärande delar och panel blev också utbytta.	Hälsinge takspån AB	Bärgslagsbladet 1990-10-02 VLM: Intyg 1990- 12-18
2003	Teknisk installation – el	Nytt el- och värmesystem installerades.	Bo Olivesten, ECS-teknik	VLM: Rapport dnr 98: 398-316
2004- 2005		Vårdplan upprättades för Kungs – Barkarö kyrka		